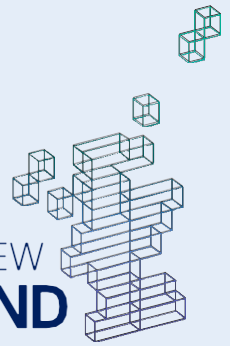

Budujemy nową Szkocję: Bezpieczeństwo socjalne w niepodległej Szkocji

BUILDING A NEW
SCOTLAND

Podsumowanie

Przegląd

Niniejszy tekst jest podsumowaniem propozycji szkockiego rządu dotyczących bezpieczeństwa socjalnego w niepodległej Szkocji. Pełna wersja dokumentu:

- wyjaśnia powody, dla których podejście rządu brytyjskiego do bezpieczeństwa socjalnego wymaga pilnej reformy, i określa zmiany, które szkocki rząd wprowadziłby na wczesnym etapie po uzyskaniu niepodległości;
- przedstawia wizję szkockiego rządu odnośnie tego, jak można uczynić system zabezpieczenia socjalnego bardziej sprawiedliwym, zapewniającym poszanowanie godności jednostki w perspektywie długoterminowej, oraz wyjaśnia, w jaki sposób nowe podejście może umocnić gospodarkę po uzyskaniu niepodległości.

Propozycje dotyczące emerytur zostaną udostępnione w jednym z kolejnych dokumentów z serii Building a New Scotland.

Główny raport zawiera więcej szczegółów na temat tych propozycji, w tym analizę ich podstaw, a także odniesienia do dokumentów źródłowych.

System zabezpieczenia socjalnego w Wielkiej Brytanii

Solidnie zbudowany system zabezpieczenia socjalnego ma fundamentalne znaczenie dla zapewnienia sprawiedliwości i równości w społeczeństwie. Powinien on chronić wszystkich obywateli w razie trudności życiowych i wspierać ich na etapie zakładania rodziny, poszukiwania pracy lub przejścia na emeryturę, a także wtedy, gdy opiekują się chorymi członkami rodziny lub przyjaciółmi, gdy nie są w stanie podjąć pracy lub gdy ponoszą dodatkowe koszty z powodu choroby lub niepełnosprawności. System ten powinien niwelować negatywne konsekwencje ubóstwa i zapewniać dochód, który pozwala godnie żyć i rozwijać się, a nie tylko egzystować.

Solidnie zbudowany system zabezpieczenia społecznego jest również kluczem do bardziej sprawiedliwego i równego społeczeństwa, jak również bardziej dynamicznej i produktywnej gospodarki. Inwestycja w ten system jest zatem inwestycją w sprawiedliwe i dobrze prosperujące państwo.

Niemniej jednak przez lata podejście rządu brytyjskiego do tej kwestii nie zapewniało wystarczającego poziomu wsparcia finansowego obywatelom. Zamrożenie lub warunkowość świadczeń, ograniczenia, limity i sankcje zmniejszyły poziom jakości i skuteczności systemu zabezpieczenia społecznego.

Pierwsza publikacja z serii „Building a New Scotland” wykazała, że Wielka Brytania ma wyższe wskaźniki ubóstwa i oferuje niższe zasiłki dla osób bezrobotnych niż kraje europejskie porównywalne ze Szkocją. Fakt ten, jak również polityka opisana powyżej, oznacza, że brytyjski system zabezpieczenia społecznego oferuje niewystarczającą ochronę finansową dla tych, którzy potrzebują zarówno krótkoterminowego, jak i długoterminowego wsparcia.

W listopadzie bieżącego roku specjalny sprawozdawca ONZ ds. skrajnego ubóstwa oskarżył rząd Wielkiej Brytanii o łamanie prawa międzynarodowego poprzez „rażąco niewystarczające” poziomy świadczeń, stwierdzając, że:

Biorąc pod uwagę ceny mieszkań, energii elektrycznej oraz bardzo wysoki poziom inflacji artykułów spożywczych w ciągu ostatnich kilku lat, 85 funtów tygodniowo dla osoby dorosłej to zbyt mało, aby chronić przed ubóstwem, co stanowi naruszenie artykułu dziewiątego międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych [i kulturalnych].

Koszty decyzji rządu Wielkiej Brytanii w zakresie polityki zabezpieczenia społecznego, które mają wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne osób żyjących w ubóstwie, są nie do zaakceptowania. Z tego względu szkocki rząd zainwestuje w tym roku 127 milionów funtów, aby złagodzić najbardziej dotkliwe skutki polityki rządu Wielkiej Brytanii w tym zakresie. Podejmowanie tego typu środków w kraju tak zamożnym jak Wielka Brytania nie powinno mieć miejsca.

Nieodpowiednio skonstruowany system zabezpieczenia społecznego nie pozwala

ludziom wyjść z ubóstwa, narzucając w konsekwencji dodatkowe koszty rządowi i społeczeństwu. Z drugiej strony silny system, związany z gospodarką dobrobytu, ma potencjał do zlikwidowania nierówności i zmniejszenia negatywnych konsekwencji ubóstwa. Może on stworzyć warunki umożliwiające każdemu rozwój przy jednoczesnym uwzględnieniu faktu, że płatne zatrudnienie może nie być możliwe dla niektórych jednostek i nie musi być jedynym sposobem na wniesienie wkładu i bycie częścią spójnego, zróżnicowanego i sprawiedliwego społeczeństwa.

Bezpieczeństwo socjalne w Szkocji

Proces decentralizacji pokazał już, że rządy, dokonując odpowiednich wyborów, mogą zapewnić bardziej sprawiedliwy i efektywny system zabezpieczenia społecznego.

Na mocy ustawy o Szkocji z 2016 r. szkocki parlament uzyskał pewne ograniczone uprawnienia w tym zakresie. Doprowadziło to do powstania odrębnego szkockiego systemu zabezpieczenia społecznego opartego na odrębnym podejściu.

Obecnie istnieje czternaście szkockich świadczeń socjalnych, z których siedem jest dostępnych wyłącznie w Szkocji. Po ostatecznym wprowadzeniu wszystkich świadczeń i przeniesieniu uprawnień z Departamentu Zatrudnienia oraz Emerytur i Rent (DWP) szacuje się, że Social Security Scotland – nowa szkocka agencja ds. zabezpieczenia społecznego – będzie wspierać około dwóch milionów dorosłych i dzieci przy wydatkach na świadczenia rządu 5,3 miliarda funtów w tym roku finansowym. Jest to dowód na to, że Szkocja może skutecznie wprowadzać istotne zmiany.

Szkocki rząd ma ambitne podejście do świadczeń społecznych.

Obecnie dostępnych jest pięć nowych świadczeń dla rodzin o niskich dochodach, o łącznej wartości do 10 000 funtów do czasu osiągnięcia przez dziecko szóstego roku życia i ponad 20 000 funtów do szesnastego roku życia. Według profesora Danny'ego Dorlinga z Uniwersytetu Oksfordzkiego szkocki zasiłek na dziecko umożliwi „największy spadek ubóstwa dzieci w Europie od co najmniej 40 lat”.

Co równie ważne, szkocki system został zbudowany na wartościach, które stawiają godność i szacunek wobec jednostki oraz sprawiedliwość w centrum. Wynika to po części z faktu, że szkocki system jest opracowywany z ludźmi, którzy najlepiej rozumieją kwestie z nim związane – tymi, którzy sami ubiegali się o świadczenia, oraz organizacjami zapewniającymi wsparcie w tym zakresie.

Jednak pomimo postępów poczynionych w zakresie decentralizacji rząd Wielkiej Brytanii nadal posiada większość uprawnień w odniesieniu do kwestii zabezpieczenia społecznego, w tym świadczeń dla osób o niskich dochodach, w wieku produkcyjnym i emerytalnym. Uzyskując pełnię uprawnień, Szkocja byłaby w stanie działać o wiele więcej.

Bezpieczeństwo socjalne po uzyskaniu niepodległości

Szkocki rząd jest zaangażowany w zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa socjalnego. Większa sprawiedliwość i adekwatność tego systemu byłaby kluczowym priorytetem po uzyskaniu przez kraj niepodległości.

Wraz z uzyskaniem niepodległości rozpoczęłyby się negocjacje w sprawie przeniesienia wszystkich obowiązków w zakresie zabezpieczenia społecznego, aby zapewnić, że obywatele nadal będą otrzymywać świadczenia, do których są uprawnieni, na czas i w pełnej wysokości.

Rząd proponuje wprowadzenie kompleksowych zmian w kluczowych aspektach systemu zabezpieczenia społecznego, które są obecnie zastrzeżone przez rząd brytyjski. Mimo że wprowadzenie kompleksowego systemu zabezpieczenia społecznego zajęłoby trochę czasu, pewne ulepszenia można by wprowadzić już na wczesnym etapie po uzyskaniu niepodległości. Priorytetem byłoby dziesięć kluczowych aspektów, mających na celu **zreformowanie systemu Universal Credit oraz optymalizację systemu świadczeń opiekuńczych oraz świadczeń dla osób niepełnosprawnych**. Obejmowałyby one:

1. **Usunięcie limitu dwójki dzieci i zniesienie „klauzuli gwałtu” w celu zwiększenia dochodów rodzin i wydzwignięcia niektórych rodzin z ubóstwa.** Wykazano, że limit dwójki dzieci miał bardzo niewielki wpływ na wielkość rodzin, zwiększając jednocześnie liczbę dzieci w wielodzietnych rodzinach, które żyją w ubóstwie.
2. **Usunięcie limitu świadczeń** ograniczającego kwotę rocznych świadczeń, jakie może otrzymać gospodarstwo domowe, co – podobnie jak powyższe – ma wpływ przede wszystkim na rodziny posiadające dzieci. Już teraz podejmujemy kroki w celu ograniczenia stosowania limitu świadczeń. Niepodległość dałaby jednak Szkocji pełne uprawnienia do jego zniesienia.
3. **Zniesienie „podatku sypialnianego”** zmniejszającego wartość świadczeń przysługujących rodzinom zamieszkującym w domach o „zbyt wielu pomieszczeniach sypialnych”. Szkocki rząd wykorzystał dostępne zasoby, aby zapewnić, że w miarę możliwości żadne gospodarstwo domowe w Szkocji nie zostanie dotknięte tym podatkiem. Niepodległość pozwoliłaby na całkowite usunięcie podatku sypialnianego z przepisów dotyczących systemu zabezpieczenia społecznego.
4. **Zastąpienie „pożyczek budżetowych” w ramach systemu Universal Credit dotacjami**, aby pomóc osobom i rodzinom w pierwszych tygodniach ubiegania się o nowe świadczenia. Zmniejszyłoby to trudności związane z pięcioletnim okresem oczekiwania i sprawiło, że świadczenia w ramach Universal Credit byłyby wypłacane w pełnej wysokości, bez potrąceń i konieczności spłaty zadłużenia, z którym obecnie boryka się wiele osób.
5. **Zniesienie obecnego systemu kar** w celu zapewnienia, że osoby potrzebujące otrzymują wsparcie w zakresie znalezienia stabilnego zatrudnienia oraz zagwarantowania lepszych długoterminowych wyników i bardziej sprawiedliwego, opartego na poszanowaniu godności jednostki podejścia do zabezpieczenia społecznego.

6. **Zniesienie ograniczeń wiekowych w systemie Universal Credit**, które zapewniłoby taką samą kwotę wsparcia finansowego dla osób poniżej 25 roku życia mających na utrzymaniu dzieci, jak i tych powyżej 25 roku życia. Ceny czynszu i żywności są takie same bez względu na wiek.
7. **Podjęcie starań w celu zapewnienia, że osoby uprawnione ubiegają się o pełne świadczenia.** Szkocki rząd aktywnie promuje korzystanie ze szkockich świadczeń społecznych i wspiera gospodarstwa domowe w zakresie maksymalizacji ich dochodów. Niepodległość pozwoliłaby działać więcej w tym zakresie, w tym zmienić zakres kompetencji trenerów pracy, aby upewnić się, że ludzie otrzymują porady, których potrzebują w celu uzyskania dostępu do pełni przysługujących im świadczeń.
8. **Większe inwestycje we wsparcie w zakresie kosztów związanych z podjęciem pracy**, w tym kosztów opieki nad dziećmi, podróży i odzieży. W planach jest również przekształcenie istniejącego systemu wsparcia, w tym za pośrednictwem trenerów pracy Job Centre Plus i Access to Work, aby zapewnić, że oferowane usługi spełniają potrzeby osób, które z nich korzystają.
9. **Większe wsparcie dla opiekunów nieotrzymujących wynagrodzenia**, z bardziej holistycznym i optymalnym podejściem w zakresie systemu podatkowego i systemu zabezpieczenia społecznego.
10. **Wstrzymanie i wycofanie już wprowadzonych zmian w przyznawaniu zastrzeżonych świadczeń z tytułu niepełnosprawności i złego stanu zdrowia** wprowadzonych w związku z Białą Księgą rządu Wielkiej Brytanii dotyczącą zdrowia i niepełnosprawności.

Podjęcie na wczesnym etapie kroków jak te wymienione powyżej, pozwoliłoby zmniejszyć problemy, z jakimi borykają się obecnie najbiedniejsze gospodarstwa domowe, ułatwić osobom potrzebującym podjęcie lub utrzymanie płatnego zatrudnienia oraz poprawić system wsparcia dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów nieotrzymujących wynagrodzenia. Więcej szczegółów na temat tych zmian można znaleźć w głównym dokumencie.

Szacowane dodatkowe wydatki wymagane do przeprowadzenia powyższych reform systemu Universal Credit wyniosłyby ponad 250 milionów funtów w latach 2023–24. Nie jest to kwota mała, ale należy ją postrzegać w kontekście 24,7 mld funtów wydanych na system zabezpieczeń społecznych w Szkocji przez rządy Wielkiej Brytanii i Szkocji w latach 2023–24. Ponadto można oczekiwać, że zmniejszenie ubóstwa i nędzy pozwoli zmniejszyć pozostałe koszty dla państwa w perspektywie długoterminowej, na przykład te spowodowane nierównym dostępem do opieki medycznej. Wiąże się to z podejściem rządu szkockiego opartego na gospodarce dobrobytu i wspólnego zarządzania państwem zorientowanym na wyniki, aby obywatele byli zdrowsi, szczęśliwsi i bogatsi.

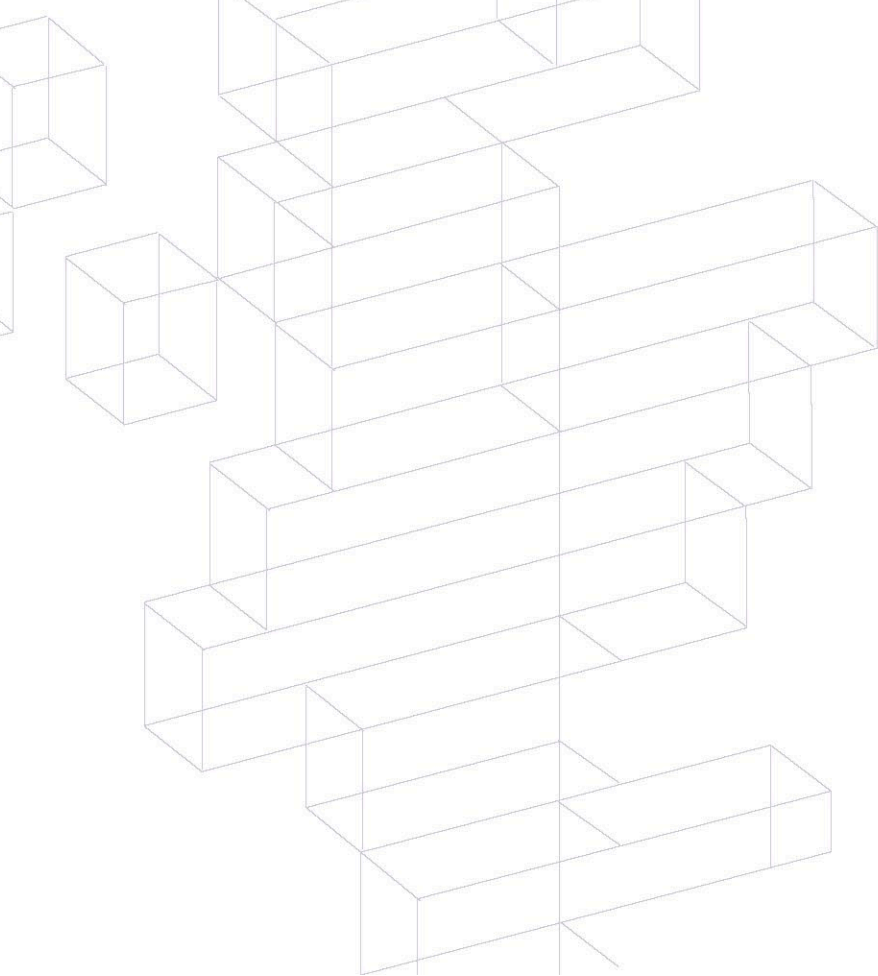
W dłuższej perspektywie **niepodległość dałaby możliwość pełnego wdrożenia nowego systemu zabezpieczenia społecznego.** Nowy system opierałby się na zasadach określonych w szkockiej ustawie o zabezpieczeniu społecznym z 2018 roku. Byłby to system oparty na poszanowaniu godności jednostki, dążący do zmniejszania

poziomu ubóstwa w Szkocji, w którym dostęp do świadczeń społecznych byłby prawem człowieka. Byłby to system zapewniający zintegrowane wsparcie dla osób niepełnosprawnych i ich opiekunów, bez ograniczeń w ramach systemu podatkowego i systemu zabezpieczenia społecznego.

Taki system mógłby też zapewniać **gwarantowany minimalny dochód**, stanowiący gwarancję bezpieczeństwa finansowego w razie trudności życiowych. Byłby on ustalony na poziomie zapewniającym godną jakość życia i wystarczające środki, aby nie tylko przetrwać i opłacić niezbędne koszty życia, ale także rozwijać się. Rząd Szkocji, przy wsparciu grupy ekspertów, rozpoczął już prace w tym zakresie, analizując, w jaki sposób można wdrożyć tego rodzaju świadczenie. Grupa ekspertów ma opublikować w 2024 r. raport końcowy z zaleceniami dotyczącymi działań na wczesnym etapie i długoterminowych celów, w tym w zakresie sposobu ustalania kwoty gwarantowanego minimalnego dochodu w oparciu o potrzeby i koszty utrzymania oraz wymogów legislacyjnych i wykonawczych w tym zakresie.

Przyszły rząd miałby również możliwość, według uznania, do pójścia o krok dalej i rozważenia powszechnego dochodu podstawowego, który zapewniłby podstawowy poziom dochodu wszystkim, bez żadnych warunków i niezależnie od innych dochodów i posiadanych zasobów. Mógłby on zapewnić wszystkim bezpieczeństwo finansowe i zmniejszyć nierówności społeczne.

Kwestia ta będzie zadaniem dla przyszłych rządów niepodległej Szkocji. Niezależnie od wybranej drogi obywatele Szkocji powinni nadal wywierać wpływ na przedmiotowe kwestie za pośrednictwem systemu Experience Panels, opierając się na podstawowych wartościach zapisanych w konstytucji niepodległej Szkocji.

Wnioski

Według Rządu Szkocji po uzyskaniu przez Szkocję niepodległości nowy system zabezpieczenia społecznego mógłby przynieść znacznie lepsze rezultaty dla wszystkich. Mógłby on pomóc w walce z ubóstwem i nierównościami, traktując sprawiedliwie wszystkich obywateli, niezależnie od ich sytuacji, z godnością, szacunkiem. Niepodległość stanowiłaby szansę na znalezienie ścieżki do bardziej sprawiedliwej, szczęśliwszej i zamożniejszej Szkocji.

© Rząd Szkocji 2023 r.

Publikacja Rządu Szkocji, grudzień 2023 r.

Opracowano dla Rządu Szkocji przez APS Group Scotland, 21 Tennant Street,
Edinburgh EH6 5NA PPDAS1393174 (12/23)